

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Magyar Népművészet. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára megbízásából és anyagi támogatásával kiadja a Kir. Magy. Egyetemi Nyomda, Bpest, (1928. XXIII. 240. l. Megjelent franciául is).

Azt hinné az ember, hogy az a nagy érdeklődés, amely a magyar népművészet jelenségei iránt egy félszázad óta megnyilvánul, már régen előteremtette e valóban a legszélesebb közönség figyelmét megkapó tárgykör alapvető kézikönyvét. Hogy népművészeti irodalmunk gazdag, ahhoz szó sem fér, hiszen e tárgy nemcsak a néprajzi tudományt érdekli, hanem — mintegy félszázad óta — az iparművészeti oktatást és termelést s ezen keresztül a művészetek iránt érdeklődők szélesebb rétegeit is. A magyar népművészet egész területén széttekintő könyvünk azonban mostanáig nem volt. Malonyay érdemes vállalkozása lehetett volna ilyen, — legalább képanyagát nézve, — ha nem marad befejezetlenül. — Kétségtelen, hogy múzeumainkban, kiadványokban, rajzban és fényképben a magyar néprajz egy tárgycsoportja sincs olyan gazdagon Tölgyűjtve, mint népművészetünké. E hatalmas anyag rendszeres összefoglalásának tehát itt az ideje. Ha e most megjelent könyvben legalább annyi hely jutott volna szövegre, mint ábrázolásra, ez összefoglalást is meg lehetett volna csinálni. Azonban a könyvnek első célja más volt — (ezért jelent meg első sorban franciául), s így másról is kellett beszélni benne, még e szűk helyen is, mint magáról az anyagról. Meg kellett mutatni, hogy e hagyományos értékek megbecsülése nálunk közel száz éves s hogy a rendszeres kutatás és publikálás, múzeumszervezés is a múlt század 70-es évéig megy vissza s hogy e tekintetben is nyomában voltunk a művelt Nyugatnak. De azt is bizonyítják a bevezetés fejezetei, hogy a magyar népművészettel való foglalkozás már nem műtyürekzés, hogy túl van romantikus korszakán, rendszerező munkája közel van a befejezéshez, s most már a jelenségek magyarázata a feladat. E feladat körvonalai bontakoznak ki a könyvben, mely a következő fejezetekre oszlik:

1. A könyv célja. 2. A tárgy terjedelme. 3. Az érdeklődés, kutatás multja. Az irodalom jellemzése. 4. A hagyományörző társadalmi rétegek. 5. A magyar népművészet tájszólásai és összetevői. 6. Mai állapota. 7. Áttekintése (anyag szerint). E bevezető részt Viski Károly írta. Ezt követi: A képek jegyzéke, magyarázata, amelyet Bátky Zsigmond és Györffy István írt. Mindhárman a néprajzi múzeum tudományos tisztviselőkarának tagjai, a magyar népművészet régi kutatói. A szöveg után 240 oldalnyi képanyag következik, melynek kb. harmadrésze színes. Részben ugyan ismerős ábrák, de mind válogatottan jellemző; persze bőségesen van benne új anyag is; különös gonddal figyeltek a szerkesztők arra is, hogy az Alföld méltóképpen legyen képviselve, annál inkább, mert e nagy magyar földdarab e tekintetben sokkal kevesebb figyelemben részesült eddig, mint a magyar nyelvterület szélsőbb részei. Pedig az Alföldnek nemcsak szücs- és szürszabó-ornamentikája érdemel díszhelyet minden magyar népművészeti könyvben, de bőr- és szíjmmunkája, keramikája is mindenekelőtt sajátjának mondható; még a fafaragásban is találkozunk remek darabokkal, ha ebben nem is versenyezhet az alföldi magyarság a székelységgel vagy a dunántúli pásztorokkal. A könyv ki-

állítás is méltó a belső tartalomhoz, s hisszük, hogy a külföldiek kezébe kerülve, a magyar értékek megbecsülésének öregbítéséhez minden elismerésre méltó súlya szerint fog hozzájárulni. Ugy értesülünk, hogy első bemutatkozása, az 1928. október elején Prágában lezajlott nemzetközi népművészeti kongresszuson, hiánytalan sikert aratott. Máltán. *R. V.*

Birmingham, George A.: A Wayfarer in Hungary. — London, Methuen and Co Ltd. 8°, 210 l. + 16 kép.

Birmingham Magyarországi Utazása nagy nyeresége a magyarságnak és méltán illeszkedik a népünket és földünket tárgyaló angol nyelvű művek közé. A mű fontos, hézagpótló szerepre hivatott: a háború utáni Magyarország politikai, néprajzi, kulturális, gazdasági vonatkozású megvilágítása, annak a nemzetnek a nyelvén, amelytől ezidőszerint talán legtöbbet vár a tragikus sorsú trianoni Magyarország. Nem propaganda-munka, nem is úti-kalauz. Ezek gyakran kétes értékét hangsúlyozza is a szerző. De mélyenlátó — ha az elmélyedés nem egyszer szélsőes felszínes megjegyzéssé, odavetettséggé fajul is, a magyarságot nagyra becsülő, komoly munka.

Birmingham két évet töltött Magyarországon. A budapesti angol-követség és a magyarországi anglikán egyház lelkésze volt ez idő alatt. Rokonszenvvel, kíváncsian jött hozzánk. Amit Magyarországról mond, mind személyes tapasztalata. Soha senkit meg nem kért információ adására, bár a magyarok, mondja, lelkiismeretbeli kötelességüknek tartják a propagandát és mint Irországban (szerzőnk ír ember), itt is bőségesen vannak emberek, akik mindazt elmondják, amit — szerintük — az idegenek országukról tudnia kell.

Meg akarta ismerni Magyarországot, aminthogy minden ír ember is kíváncsi ránk. Hisz a „The Resurrection of Hungary“ (Magyarország feltámadása) röpirat indította meg a Sinn-Féin mozgalmat. Az is izgatta képzeletét, hogy a magyarság-faj tekintetében Európa minden más néptől elüt.

Csak kevés könyv szól — mondja — a háború utáni Magyarországról, ezek is propaganda-ízűek. Könyve szélsőes, maga is elismeri, éppen úgy, mint saját érzése: egyik nap magyar-barát, a másik nap magyar-ellenes. Jérôme és Jean Tharaud: *Quand Israël est Roi* c. könyvét olvasta a legszívesebben a mostani Magyarországról, idéz is bőven belőle.

Könyve 19 fejezetre oszlik. Az első a Bécsig, Pozsonyig való eljutásáról szól. Nyomatékosan hangsúlyozza, hogy Nyugateurópa számára itt kezdődik a Balkán, mi vagyunk keletfelé a végső európai állomás. De viszont Konstantinápoly és a Balkán felől jöve, azt látja az utazó, hogy ez már Európa, a civilizáció. Jó lélekkel ajánlja mindenkinek, hogy ha jól akarja érezni magát Magyarországon, ha meg akarja szeretni a magyarokat, előbb menjen le Londonból, Párisból Konstantinápolyba, a Balkánra s úgy jöjjön el hozzánk.

A következő három fejezetben a Bécs—budapesti hajóutat ismereti. Pozsony, Komárom, Esztergom, Visegráddal kapcsolatban felejtetlenül szép sorokban emlékezik a ragyogó magyar multról, csodálatosan szép szavakat talál a magyar hűség, lovagiasság, becsületesség jellemzésére. A trianoni határok ideiglenes voltát fejtegeti a Pozsony feletti Millenniumi Emlék romjai meglátásakor, Komáromnál a magyar szabadságharcról emlékezik, Jókait említi, Esztergomnál Szent István-

nak, Visegrádnál Szent Lászlónak, Mátyás királyunknak szentel szép sorokat.

Nyolc fejezet Budapesté. A Duna két partján fekvő épületek, paloták szépsége bilincseli le figyelmét. Arról is beszél, mennyire szeretnek a magyarok ünnepelni (a Petőfi-ünnepségek juttatják eszébe). A magyar borokról, szeretné, ha nagyobb mértékben jelennének meg ezek az angol piacon. A cigányzenéről szólva, bosszankodó hangon említi jajongását, zajosságát. A borraláló-rendszernek is esküdt ellensége. Beszél a magyarországi zsidó-kérdésről is. A Margitszigetet, Budapest hóforrásait, Magyarország drágaköveinek mondja.

Angliában — mondja — azt tartják, hogy a magyar igen szép külsejű nép. Ez nem igaz. A parasztság és a városokban élő alsóbb néposztály telt, négyzögletes arcú, magas, kiálló arccsontozatú. A legtöbb arc mongol-típusú. A magyar arisztokrácia ellenben, nagy részben, kimondott szépség. Jó természetű, szép alakú, nyílt, bátor arcúak.

Egy-egy fejezetet szentel Széchenyi Istvánnak (A Patriot) és Tisza Istvánnak (A hungarian Gentleman). Prózaí költemény mind a kettő. E két gyönyörű emlékezésért szívesen megfedekezünk a szerző irónikus, néhol egyenesen bántó, vállveregető megjegyzéseiről.

A magyarság háborús és háború utáni tragédiájával a Tisza Istvánról szóló részben ismerteti meg olvasóit, jelenlegi helyzetével a megszállt területek (The lost provinces) és a „Jövő“ c. fejezetben. Az Alföld és a környező hegyes vidék egymásrautaltságát ismerteti. Az Alföld búzát és állatot adott a Felvidék fájáért, szenéért, a határmegállapító és rendező bizottságok minden mesterkedése sem tudja ezt az összhangot helyreállítani. Érzelmi, politikai, gazdasági kapcsolatai vannak a hegyektől övezett Magyarországnak. — A menekült egyetemek sorsáról emlékezik meg, a megszállt területekről jövő diákok nehéz sorsáról. Angol nyelvi lektorként működött a budapesti egyetemen, itt is, de máshol is, ahol egyetemi hallgatókkal találkozott, meglepte bámulatos szorgalmuk és érdeklődésük, tudásvágyuk.

Egy-egy fejezet szól a ruházatról és a Nagy-Alföldről. Magyar népi hímzések, kézimunkák Londonban is kaphatók, de silányabb minőségűek, mint az itthon eladásra kerülő árúk. Az újabb hímzéseket össze sem lehet hasonlítani a régi magyar népies hímzésekkel. Lehet, hogy az áru iránt megnyilatkozó fokozott kereslet, meg a nyereségi vágy, az üzleti szellem dűrvította el a nép ízlését. Az is lehet, hogy a divat elkozmozpolitásodása tünteti el a kimondottan szép munka iránti szeretetet az egyszerű nép között. Bármí legyen is az oka, az új munkák színe gyakran rikító, a rajzok lélek nélküliek.

Részletesen leírja a magyar váll-, fejkendőt, a sálát. A sál selyemből készül és sok mindenféle szín van beleszóve anyagába. Különösen a sarka és széle erősen színes.

Ha majd a népi öltözetet felváltja a nyugateurópai ruházatkodás, a magyar vidéki élet festői szépségéből is el fog tűnni egy jó rész. A magyar paraszt szívesen viseli népies, nemzeti ruháit, nem mutogatásból, hanem azért, mert lelkéhez van növe, szereti.

Majd leírja a mezőkövesdi ruházatot.

Az egész országban nem viselnek egyforma ruházatot, egyöntetű magyar ruházatról beszélni sem lehet. Nemcsak az erdélyi különbözik az-

alfölditől, hanem a Nagy-Alföld lakosságának ruhái is, egymás között. A suba és a szűr leírását egy meg nem nevezett magyar író után adja.

A Nagy-Alföldet a következőképen mutatja be: bájos legendát mond el a délibábról. Azután a földről beszél, amely az éltető lelke itt mindennek. Itt minden a föld felé hajlik: a búza kalásza, ha megéri, a legelő állat feje, a földet művelő ember arca. A földből jön a táplálék, az ital, az élet, az öröm, azért fordul feléje minden. A magyar parasztot a Tharandok munkája alapján jellemzi. Említi a pusztai társadalom hármastagozódását: a csikóst, gulyást, juhászt. Ezek a vándorló pásztorkodó emberek régen egy helyről a másikkra húzódtak, friss legelőt keresve és magukkal vitték a cserényt (movable huts), amit mindig úgy ütöttek fel, hogy kelet felé nézzen. A juhászoknak szintén volt ilyen hordozható karamjuk. Ezek nagy fehér kutyákat is tartottak, hogy elriasszák a farkasokat.

De mindez az élet már szünőfélben van, vagy már el is tűnt. Az eke már birtokába vette a legelőt. A szántó-vető már itt az úr, nem a vágató csikós, vagy az álmodozó juhász. A cserény is ritkaság már. A nép nagy falvakban lakik, sokkal nagyobbakban, mint amilyenek az angol falvak. Az uccák szélesek. A falu közepén a templom; a házak mind alacsonyok és végükkel fordulnak az uccának, — különös szokás — ez bizonyos vaktság-jelleget kölcsönöz az uccának. Nem nyílik ablak az uccára, nem látni arcot kitekingetni. Mintha valami keleti vonás nyilatkozna meg ebben, a család tulajdonának a csak a maga számára való biztosításában.

A Tisza-melléki mocsarakat lecsapolták és a halászok, akik itt tették a legjobb fogásokat, eltűntek. Minden megváltozott, csak maga a Nagy-Alföld nem. A búzatáblák közt, a pusztá fölött, mindenütt végtelen esend honol. Mérőföldre ellátni, sehol semmi zavaró jelenség, se domb, se erdő sehol. Csak itt-ott szomorkodik egy-egy gémeskút.

A Nagy-Alföld nyugodt, higgadt parasztja volt mégis az, aki megtörte a bolsevizmus hatalmát. Nem adott élelmet Budapestnek, hiába küldte le a szovjet rendcsinálásra Szamuelyt.

A Nagy-Alföld után még a Dunántúlra visz el bennünket a szerző. Panonhalmát festi le meleg színekkel, s a Balatonra, a balatoni fürdőkre hívja fel olvasói figyelmét.

Azután a főkérdés következik: mi lesz e szerencsétlen, szép ország jövője? Idézzük csak a szerzőt: A felelet sokkal inkább Magyarországtól magától függ, mint bármelyik ellenséges szomszédjától, mint a nyugati hatalmak szépen kicirkalmazott politikai állásfoglalásától. Ha Magyarország megtudja őrizni nemzeti érzését, ha lelkiülete törhetetlen marad, kétségtelen, hogy helyzete hamarosan tűrhető lesz. Előbb-utóbb eljön Magyarország számára az idő. Balkáni állapotokat teremtettek a békeszerződések Európa keletén, ne csodálkozzunk, ha a balkánszerű megmozdulások szakítják majd meg a békés állapotokat. Háború lesz-e ez, egy-két forradalom, a bolsevizmusnak a hullámszáma-e a Keleten, a Balkánon, akármelyik meghozhatja Magyarországra számára az időt. Akkor pedig a jövő csak tőle függ, vezetőinek, kormányférfiainak talentumán és mindenek felett: a saját lelkiületén.

Még egyszer: Birmingham könyve megértő, elfogulatlan, — szeszélyes kihangzásai ellenére is — értékes munka. Megvilágítja a magyarság

hibáit, jól látja tévedéseinket. De rokonszenves a hangja és kiemelkedik a többi hasonló tárgyú külföldi mű közül. Sir Robert Donald *The Tragedy of Trianon* c. könyvével kiegészítve, a Wayfarert bizalommal adhatjuk minden magyarbarát angol vendégünk, ismerősünk kezébe.

Szóke Mihály.

KÉRDÉSEK.

1. Hiba-e a hivatalos nyelvben a szenvedő alak? Nem volna-e jobb helyette a cselekvő igés szerkezet?

2. Van-e az alföldi nép házában bizonyos ládafajta, amelynek *szék-rény*, *szökrény* vagy *szuszék*, *szuszik*, *szuszikok* a neve. Szíves választ kérünk arra nézve, hogy hol ismernek ilyen ládát, mi a neve, milyen célra használják és milyen az anyaga, alakja és diszítése. Szívesen vennék esetleg egy kis rajz vagy fénykép mellékelését.

3. Ismeri-e valahol az alföldi nép az *ors* tájszót? Ha igen, mi a jelentése? Kérünk 1–2 mondatot, amelyben használni szokták.

FELELETEK.

Felelet az 1. kérdésre. A szenvedő alak a rokon nyelvektől való elválás után fejlődött ki a magyar nyelvben a cselekvő tárgyas igeragozásból. Régen a tárgynak nem volt ragja (ma is még: *fa-vágó*, *fa-vágni*, *kalap-levéve*). Tehát ha azt akarták mondani, hogy „a fát eltörik” vagy „a fát eltörék”, így mondták *ragtalan tárggyal*: „a *fa* eltörik”, „a *fa* eltörék”. Azt, hogy *hallják*: audiunt id., régen úgy mondták, hogy: *hallik*, azt, hogy *hallák*: „audiebant id., így: *hallék*. Tehát ha *ragtalan tárggyal* azt akarták mondani régen, hogy: „a *zajt* hallják”, „a *zajt* hallák”, így kellett mondani: „a *zaj* hallik”, „a *zaj* hallék”. Mikor aztán a *ragtalan tárgy* mellett kifejlődött a *-t* ragos tárgy („a *fát* eltörik”, „a *fát* eltörék”), az ilyen mondatokban, mint „a *fa* eltörik”, „a *fa* eltörék”, a *fa* alanynak, az *eltörik* visszaható vgy szenvedő állítmánynak tetszett. A visszaható igékről az *-ik* rag mint egyes harmadik személyrag áttért a tárgyatlan cselekvő igékre is; a régi *aluszon*, *észén* v. *ész* helyébe ez került: *aluszik*, *észik* (az *ész* ma is tárgyas: „ész a fene”). A régi kódexekben ilyeneket olvasunk: „az imádságot *elvégezik*” (cselekvő) és „az imádság *elvégezik*” (visszaható). Azt, hogy „a munkát más által végeztetik”, *ragtalan tárggyal* így mondták: „a munka más által végeztetik” — íme ez a példa mutatja, hogy lett a szenvedő *-tatik*, *-tetik* a művelető *-tet* képzőből és az *-ik* a többes harmadik személyragból.

A *-tatik*, *-tetik* tehát nem finnugor, nem is ugor, de nem is idegen, hanem tősgyökeres magyar származású.

Hogy vele élni szabad-e, nem-e: az nem nyelvhelyesség kérdése, hanem stílus kérdése — műfaja válogatja.

Mindezeket a közel jövőben bővebben fogom kifejteni.

Mások szerint ugyanis a *-tatik*, *-tetik* valamikor *-tatvik*, *-tetvik* volt. Ebben a *v* finnugor eredetű visszaható képző lett volna, de már eltűnt a *t* után; az *-ik* pedig azonos volna egy „maga” jelentésű vogul *tük* szóval.

Mészöly Geedon.